

passades pel sedàs. Era molt important fer-les de qualitat, ja que les defectuoses eren descomptades del total.

Més endavant la destinaren a fer perles d'un forat, les anomenades de "pera", les perles "dolces", les "esclafades" i altres de "fantasia". Es treballava en bancs individuals. La dificultat de la nova tasca obligava a posar en pràctica noves estratègies per poder arribar a la prima: des de posar-se a treballar abans d'hora fins a estalviar-se qualsevol moviment innecessari, fins i tot anar al bany.

Coincidint amb la posada en funcionament de les màquines a la dècada dels anys setanta, el procés es va automatitzar substancialment i l'elaboració de perles de forma manual es va restringir només a la demostració. Na Gregòria fou de les obreres assignades al maneig de dos d'aquells enginys, cada un dels quals tenia capacitat per fondre 8 barretes. Elles es cuidaven dels ajustaments necessaris per aconseguir el calibre desitjat i assolir la màxima producció dins un ambient que en ocasions arribava als 40 graus. Aquesta fou la darrera tasca encomanada a na Gregòria fins a la seva jubilació l'any 1992.

Per acabar, només reafirmar la consciència de classe i l'orgull de ser perleres, com ho demostren els testimonis de les dues obreres entrevistades. Ambdues coincideixen en els trets fonamentals que marcaven el tarannà de les obreres de les perles. El primer seria les bones relacions dels treballadors amb els responsables de l'empresa, no només dels propietaris Heusch -als quals veien en comptades ocasions-, sinó també amb els directors Riche, tant el pare com el fill, així com amb els altres comandaments intermedis, guardant un especial record d'Albert Jacquart i Constance Dupont, que els ensenyaren l'ofici. Per altra banda, les dues reconeixen que treballar a les perles va suposar un gran ajut per a les seves famílies, ja que es consideraven ben pagades, fins i tot, potser, més que altres obreres. Na Gregòria manté que "gràcies a les perles tenim el que tenim", alhora que afegeix que "si les perles funcionassin com abans, Manacor no estaria en crisi".

No obliden, en referir-se als avantatges que suposava treballar a *ses perles*, poder disposar d'una guarderia, un economat i servei mèdic; tot recordant també els obsequis que rebien per part de l'empresa, com ara una ben assortida cistella per les festes de Nadal o el saquet de farina per fer les panades que se'n duïen per Pasqua, així com la correcta política de personal, fins i tot en temps de crisi, duita a terme per l'empresa; extrem confirmat per na Gregòria, membre durant bastants anys del Jurat d'Empresa.

Margalida Segura Segura, una dona controvertida

Gloria Gallego Caminero¹, Denise Gastaldo², Maria del Pilar Castor Binimelis³, Margalida Miró Bonet⁴, Eva Canaleta Safont⁵

Introducció

Per mitjà d'aquesta comunicació pretenem situar la figura de Margalida Segura Segura, que pot ésser considerada com la primera dona llicenciada en medicina i cirurgia de les Balears, dins el context socioeducatiu de finals del segle XIX i principis del XX.

En començar la recerca ens plantejarem diferents qüestions que volíem aclarir: era una dona de mentalitat progressista?, què la va impulsar a estudiar?, venia d'una família de metges?, una vegada llicenciada va exercir-ne professionalment?, com és que a Manacor no és gaire conegut que la primera metgessa de Balears era d'aquesta Ciutat?...

Per respondre aquestes preguntes i per reconstruir la seva vida hem indagat en 4 tipus de fonts:

- a) Fonts d'arxiu. L'Arxiu General de l'Administració (AGA) ha estat el punt de partida d'aquesta recerca, ja que en els llibres de registres de títols nacionals hem trobat la nostra protagonista entre els titulats en medicina i cirurgia nascuts a Balears. Tot i això, hem d'aclarir que aquests llibres

- 1 Dra. en evolució i cognició humana. Professora TEU del Departament d'Infermeria i Fisioteràpia de la UIB. Membre del Grup Febe i del Grup d'Investigació d'Història de la Salut de l'Institut Universitari d'Investigació en Ciències de la Salut de la Universitat de les Illes Balears (GIHS-IUNICS-UIB).
- 2 Dra. en sociologia. Professora de la Bloomberg Faculty of Nursing University of Toronto (Canadà).
- 3 Historiadora i arxivera municipal de Manacor.
- 4 Dra. en ciències de la infermeria i salut internacional. Professora TEU del Departament d'Infermeria i Fisioteràpia de la UIB. Membre del Grup d'Investigació Crítica en Salut (IUNICS-UIB).
- 5 Antropòloga i historiadora .

manuscrits no inclouen anotacions sobre el sexe dels titulats; per tant, i encara que sigui poc probable, pot ésser que hi hagués alguna metgessa anterior i que n'haguéssim confós el nom (per exemple Francisco per Francisca o Antonio per Antonia).

A l'Arxiu General Històric de la Universitat de Barcelona (AHGUB) hem consultat i reproduït alguns documents de l'expedient acadèmic de la metgessa.

A l'arxiu Municipal de Manacor (AMM) hem localitzat documents com el padró d'habitants o la matrícula industrial que ens han permès aclarir més coses de la seva vida i de la seva família.

Finalment, al Col·legi de Metges de Balears es conserven els registres amb tots els col·legiats de les nostres illes. Hem de puntualitzar que no hem pogut consultar personalment aquestes llistes i que la recerca ha estat realitzada per un membre del mateix Col·legi.

- b) Fonts bibliogràfiques. La consulta de textos sobre la dona i sobre l'educació a Mallorca a finals del segle XIX i primer terç del segle XX ens ha permès situar la protagonista dins el context de l'època.

Aquestes fonts també ens han servit per conèixer l'actuació de Margalida Segura durant la Guerra Civil i, per tant, deduir-ne la ideologia.

També ens hem basat en la tesi doctoral inèdita de la professora Gloria Gallego: *El proceso de profesionalización sanitaria y la transición demográfica en Mallorca (1848-1932)*.

- c) Fonts hemerogràfiques. Hem consultat la premsa local de l'època per localitzar alguna ressenya de Margalida Segura en retornar a Mallorca i durant la postguerra.
- d) Fonts orals. La conversa informal amb un familiar i amb altres persones que la recorden ens ha permès constatar que va curar familiars i veïnats.

Context socioeducatiu

Margalida Segura nasqué el 15 d'abril de 1885, a les 10 del matí, al carrer Mercadal núm. 10 de Manacor. El jutge lletrat de Manacor, Mateu Riera Morey, en certifica la inscripció en el llibre 20, foli 97, núm.159 de la Secció de Naixements del Registre Civil.⁶

Per tant, la situam dins el context social de les dones a finals del segle XIX i principis del segle XX.

⁶ Arxiu Universitat de Barcelona ES CAT-AUB 01 EA Segura Segura, Margarita: Certificat de naixement, 28/06/1907. 3p.

Segons Escartín i Serrano, la dona, durant el segle XIX i bona part del XX, no fou vista mai com un ésser independent capaç de desenvolupar-se sense el concurs d'un home. De fet, aquesta visió era avalada per la legislació de l'època. Així, el Codi Civil de 1889 establia que la dona havia d'obeir el marit, el qual la representava davant la llei, i havia de fixar la residència on ell disposàs. Com a cas excepcional, a Mallorca, la dona casada sí que tenia facultat per administrar el seu patrimoni.⁷

Fins a la proclamació de la Segona República no hi hagué un canvi substancial en la situació legal de la dona. La Constitució de 1931 ja establia la igualtat jurídica entre els dos sexes i atorgava a la dona el dret de vot, a ser elegida diputada i a exercir una professió. També se suprimiren del Codi Penal els delictes d'adulteri i concubinat. El març de 1932 s'aprovà la Llei del divorci de comú acord entre els dos cònjuges.

Aquest avanç en la situació jurídica de la dona, però, s'avortà radicalment a partir de la Guerra Civil. La desigualtat legislativa tornà a ésser un fet. El març de 1938 es prohibia a la dona casada exercir professions liberals i el nou Codi Civil tornava a obligar la dona fadrina a residir al domicili patern fins que contragués matrimoni o entràs en un convent.

De fet, les publicacions i la premsa de l'època, sobretot les lligades al catolicisme, ja deixaven ben clar que la dona estava predestinada a la llar i la seva funció principal era la de ser esposa i mare. La dona estava destinada a dominar gràcies al seu amor i al seu cor, i el lloc idoni per fer-ho era la llar. La casa familiar era considerada com el regne de la dona, el lloc on havia de trobar la vertadera vocació i on havia de desenvolupar la personalitat.⁸

Els autors de l'època veien encara amb perill una possible inversió dels papers assignats als homes i a les dones, i manifestaven amb temença que aquestes sortissin al carrer i ocupassin les feines tradicionalment assignades als homes. Aquesta recança encara era ben palesa el 1932.⁹

“[...] me parece prudente medida previsora la de dar a todas las mugeres una carrera o profesión [...]. Esto no obsta para que la muger renuncie luego a ejercer aquella profesión u oficio, si se la erige en reina del hogar y se la respeta y atiende como es debido. El tomar una carrera, escalar en reñidas oposiciones un puesto oficial [...] es solo un medio que facilita el que la muger se masculinice.”

⁷ ESCARTÍN, JOANA MARIA; SERRANO, AINA R. (1997). *La dona en la Mallorca contemporània*. Palma: Edicions Documenta Balear, p. 7.

⁸ ESCARTÍN, JOANA MARIA; SERRANO, AINA R. (1997). *Opus cit*, p. 8.

⁹ MASSANET, JERÓNIMO (1932). “Servilismo y cobardías”. Palma: Imprenta Francisco Soler Prats. A: ESCARTÍN, JOANA MARIA; SERRANO, AINA R. (1997). *Opus cit*, p. 56-57.

Encara que nous corrents de pensament lligats a l'esquerra (socialisme, comunisme i anarquisme) suposaven una avanç en la condició de la dona i propugnaven la igualtat de drets, la moral catòlica aconseguí imposar-se entre una quantitat molt superior de persones, sobretot de dones.

Pel que fa a l'educació, aleshores era vista com una eina per fer de la dona una bona esposa i mare, la qual és suficient que cursi estudis primaris.

El procés d'organització legal del sistema educatiu de la primera meitat del segle XIX culminà amb la Llei d'instrucció pública, de 9 de setembre de 1857, coneguda com a *Llei Moyano*. Aquesta Llei establia la gratuïtat de l'educació elemental (només per a aquells que acreditassin manca de recursos), controls en la creació de centres, l'obligatorietat de l'ensenyament elemental i el dret de les nines a ser instruïdes.

Un dels principals problemes del sistema eren els elevats índexs d'analfabetisme. Segons el cens de 1860, el 78,11 % dels homes balears i el 92,92 % de les dones no sabien llegir ni escriure. A l'Estat espanyol, el mateix any, la taxa d'analfabetisme femení era del 85,90 %.¹⁰

El 1926, Manacor presentava unes taxes d'analfabetisme inferiors al 30 % en el cas dels homes i del 35 % en el cas de les dones.

Taula 1. Percentatge d'analfabets segons gènere. Manacor, 1926.

	Població	Analfabets	%
Homes	7.423	1.962	26,4
Dones	7.631	2.629	34,5
TOTAL	15.054	4.591	30,5

Elaboració pròpia a partir de l'apèndix del padró d'habitants de 1926 (AMM, 875/1) i de l'estat numèric d'analfabets de 1926 (AMM, 772/1).

De totes maneres, es considerava que la nina necessitava un esment especial ja que era "tímida i apocada", i per tant només necessitava uns coneixements mínims, mentre que l'home s'havia de preparar per exercir una professió. Així, a les escoles primàries públiques els programes educatius adreçats als nins potenciaven les disciplines intel·lectuals (llegir, escriure, comptar), mentre que en el cas de les nines predominaven les disciplines relacionades amb la doctrina cristiana i la

¹⁰ ESCARTÍN, JOANA MARIA; SERRANO, AINA R.(1997). *Opus cit*, p. 30.

costura, com ara "Ligeras nociones de Higiene doméstica o Elementos de Dibujo aplicado a las labores".¹¹

L'ensenyament secundari era considerat un àmbit masculí. Fins al 1910 les nines només es podien matricular als instituts com a alumnes lliures i calia una autorització especial per fer-ne la matrícula oficial. El mateix ocorria en el món universitari.

Per tant, les primeres dones que es matricularen a les universitats espanyoles trobaren un camí ple d'obstacles. Tan sols el magisteri era una de les poques titulacions *adequades* al caràcter femení.

Pel que fa als estudis de medicina, Elena Maseras i Ribera rebé el 1872 el primer títol de batxillerat obtingut per una dona al nostre país.¹² Maseras es matriculà el 1876 a la Facultat de Medicina de Barcelona, juntament amb Dolors Aleu Riera i Martina Castells Vallespir, que foren les primeres dones llicenciades i doctores en medicina a l'Estat espanyol.

Pel fet d'ésser dones, ambdues varen haver d'esperar un parell d'anys perquè els expedissin els seus títols de llicenciades. Fins al 1882 el rector no els atorgà el títol que havien obtingut el 1878 i 1879; això sí, després de consultar-ho a Madrid i deixant clar a l'escript d'autorització: "sin que sirva de precedente".¹³

Entre 1879 i 1928¹⁴, ambdós inclosos, a les universitats espanyoles es llicenciaren en medicina, o medicina i cirurgia, 30.556 estudiants, dels quals 413 (1,3 %) eren d'origen balear. Entre els nascuts a Mallorca només hi havia una dona: Margalida Segura Segura, de Manacor, que es titulà a Barcelona el 27 de juliol de 1915; d'aquí la seva rellevància.¹⁵

Orígens

Margalida Segura Segura era la filla major de Joan Segura Miró (nascut a Palma el 1859) i d'Aina Segura Cortès (nascuda a Manacor el 1864). Tenia dos germans més petits: Joan (nascut el 1896) i Aina (nascuda el 1893). El malnom de la família era Vengo.

¹¹ BERNAL, J. MARIANO; DELGADO, M. ÁNGELES, LÓPEZ, J.DAMIÁN (2005). "¿Ciencia para todas las personas? El currículum escolar para niñas y niños en la España del siglo XX". A: ÁVILA, P.; NAYA, L. M. (Coord.): *La Infancia en la Historia: espacios y representaciones*. Tom XIII. Coloquio de Historia de la Educación. Donostia: Gobierno Vasco, p. 183.

¹² ÁLVAREZ, MARIA DEL CARMEN (1988). *La mujer como profesional de la Medicina en la España del siglo XIX*. Barcelona: Anthropos. Editorial del hombre, p. 29.

¹³ GALLEGU, GLORIA (2009). *El proceso de profesionalización sanitaria y la transición demográfica en Mallorca (1848-1932)*. Tesi doctoral (inèdita), p. 68-69.

¹⁴ GALLEGU, GLORIA (2009). *Opus cit*, p.161.

¹⁵ AGA Ref. (5) 8 llibre 793 TOP16/64-67 i AGA Ref: (5) 1.1931/16759, núm. 282; Arxiu Universitat de Barcelona ES CAT-AUB 01 EA Segura Segura, Margarita: Expedient de la carrera de medicina.

Segons el seu títol de llicenciada, Segura era filla de Joan Segura Miró, “jornaler”, natural de Palma, i d’Aina Maria Segura Miró, natural d’Artà. Però en els padrons d’habitants,¹⁶ Joan Segura apareix com a “tendero”, la qual cosa sembla molt més factible. Hem de pensar que l’educació era considerada un luxe i que els fills i filles de camperols presentaven taxes baixes d’escolarització i un alt absentisme escolar: per fer de jornaler, i molt més per a les filles, no era necessari saber llegir ni escriure.¹⁷

No tenim cap fotografia de Margalida Segura, ja que ni la família en conserva cap ni la Facultat de Medicina de Barcelona té l’orla de 1915. L’única imatge seva que tenim és aquest fragment d’una foto de grup publicada per Antoni Tugores.¹⁸

Segons Riera Dalmau¹⁹, el 1882 a Manacor hi havia 9 escoles privades (amb més de 580 alumnes), una d’elemental, una d’elemental preparatòria per al col·legi de segona ensenyança i una de superior (masculina).

Suposam que Margalida estudià en alguna escola de monges de Manacor, ja que no apareix en els registres d’alumnes d’escoles públiques conservats a l’Arxiu Municipal. A més, durant la carrera tenia el domicili a Barcelona, a la Rambla Catalunya núm. 123, seu en aquell moment del col·legi de les teresianes.

Entre 1903 i 1905 va cursar 1r i 2n de llengua francesa a l’Institut General Tècnic de Palma.

Segons el seu expedient acadèmic, va cursar els estudis i va superar els exercicis acadèmics de grau de batxillerat a l’Institut General i Tècnic de Balears; el títol fou expedit el 23 de juliol de 1907.²⁰

Aquest mateix any va aprovar un curs a l’Escola de Comerç de València. En l’expedient també consta un curs de llengua francesa a l’Institut de Balears durant el 1913-1914, amb una qualificació de notable, que va cursar de manera simultània amb els estudis de medicina.

16 AMM, 1344/1 Padró d’habitants, 1884; 1351/1 Padró d’habitants, 1885; 1358/1 Padró d’habitants, 1886; 1386/1 Padró d’habitants, 1887.

17 ORELL, BARTOMEU (2008). *Llegir i escriure al món rural mallorquí, 1860-1930*. Palma: Universitat de les Illes Balears, p. 216.

18 TUGORES, ANTONI (2006). *La guerra civil a Manacor: la guerra a casa*. Palma: Documenta Balear, pàgines centrals.

19 RIERA, JUAN (2006). *Historia de Manacor. Siglo XIX. Segunda parte*. Manacor: Juan Riera Dalmau, p. 354.

20 Arxiu Universitat de Barcelona ES CAT-AUB 01 EA Segura Segura, Margarita: Grau de batxillerat i extracte d’expedient acadèmic, 10/09/1907. 2p.

L’expedient acadèmic de Margalida Segura

Després de la Restauració d’Alfons XII (1874) i d’un període de lliure ensenyament, les universitats tornaren a dependre de l’Estat. El pla d’estudis centralitzat constava de 4 cursos per al grau de batxillerat, sis cursos per al grau de llicenciat i un per al doctorat, el qual només es podia cursar a la Universitat de Madrid.²¹

El 1880 s’introduí el preparatori previ a l’ingrés a medicina, que s’havia de cursar a la Facultat de Ciències. Els ensenyaments tenien una durada de 6 cursos acadèmics.²²

La reforma de 1886 amplià a 7 anys la durada dels estudis i introduí com a assignatures independents la histologia, l’anatomia patològica i la pediatria. El 1902 s’introduïren per decret, com a assignatures obligatòries, l’oftalmologia, l’otorinolaringologia, la dermatovenerologia i la pediatria.²³

Les universitats més concorregudes pels futurs metges balears foren les de Barcelona, Madrid i València. Segons els llibres de registre de títols, un 69 % dels estudiants de medicina de Balears, entre 1879 i 1928, anaren a Barcelona. Segura en fou una.²⁴

Margalida Segura devia ésser molt bona estudiant, ja que en el seu expedient consten vuit excel·lents i sis notables. Va obtenir la màxima qualificació en les següents assignatures:

- Anatomia descriptiva i embriologia de 1r i 2n curs.
- Tècnica anatòmica de 1r i 2n curs.
- Fisiologia humana teòrica i experimental.
- Malalties de la infància.
- Otorinolaringologia “con su clínica”.
- Dermatologia i fisiologia “con su clínica”.

Pràcticament va fer tota la carrera durant la convocatòria ordinària i tampoc no en va repetir cap curs.

21 BUJOSA, FRANCESC (coord.) [et al] (2008). *L’ensenyament de les ciències de la salut a les Illes Balears des de la Conquesta fins a la Guerra Civil*. Palma: Govern de les Illes Balears. Conselleria de Salut i Consum. Direcció general d’Avaluació i Acreditació, p. 77.

22 RIERA, JUAN (2001). “La Facultat de Medicina de Valladolid: de la Ley Moyano de 1857 a los años de posguerra”. A: DAMON, JOSÉ: *La Enseñanza de la Medicina en la Universidad española*. Barcelona: Fundación Uriach, p. 91.

23 BUJOSA, FRANCESC (coord.) [et al] (2008). *Opus cit*, p. 78.

24 BUJOSA, FRANCESC (coord.) [et al] (2008). *Opus cit*, p. 71.

Segons el seu expedient acadèmic, entre el 27 de gener de 1911 i el 7 d'abril de 1913 fou alumna interna a la clínica de cirurgia a càrrec del catedràtic Andrés Martínez Vargas.

Aquest catedràtic especialitzat en malalties de la infància va certificar aquests serveis gratuïts a les clíniques de la facultat, amb la qual cosa, segons el articles 92 i 95 del Reglament acadèmic en vigor de la Facultat de Medicina, dia 15 de març se li concedí una rebaixa del 50 % sobre els drets del títol de “Licenciada en Medicina y Cirugía”.²⁵

Dia 9 de juliol de 1915 el rector de la Universitat de Barcelona li va signar el títol de llicenciada amb la qualificació d'aprobat, segons el que disposen les Reials ordres de 12 de setembre i 10 d'octubre de 1902, pel qual pagà 380 pessetes. Aleshores tenia 29 anys.

Retorn a Manacor

Suposam que en acabar els darrers exàmens tornà a Mallorca, ja que dia 13 d'octubre de 1915 envià una instància al degà de la Facultat de Medicina en què sol·licitava que es trametés el seu títol de llicenciada al Govern Civil de Palma, ja que no li era possible passar per secretaria a recollir-lo. El degà va accedir-hi, ja que dins l'expedient acadèmic trobam un document de dia 13 de novembre de 1915 de la Sección Administrativa de 1ª Enseñanza de Baleares, núm. 924, i segellat per la Universitat de Barcelona, que acredita que s'ha entregat el títol a Palma.²⁶

No podem saber si el 1916 estava empadronada a Manacor, ja que no es conserven padrons d'habitants de 1913 a 1922. Tampoc no consta en la matrícula de la contribució industrial de Manacor de 1916. En la tarifa quarta de l'ordre civil, que correspon als professionals en lliure exercici, apareixen els farmacèutics Antoni Bassa Rosselló, Antoni Bosch Jaume i Gabriel Oliver Fuster, a més dels manescals Llorenç Oliver Nadal i Gabriel Riera Pujades.²⁷ A partir de 1926 apareixen matriculades les comares Cándida Bartolomé Salleras i les germanes Margarita i Àngela Gelabert Gelabert. Segura tampoc no apareix com a metgesa en l'epígraf de l'ordre civil de cap matrícula de la contribució industrial entre

1917 i 1947.²⁸ També hem consultat la tarifa primera de la contribució industrial per investigar si Margalida hi apareixia com a propietària del negoci familiar, i aquestes són les dades que hi hem trobat:

- Entre 1916 i 1924, Aina M. Segura Cortès (la seva mare) era propietària d'una merceria al carrer Mercadal, núm. 8. A partir de 1919 i fins al 1936, Joan Segura Miró apareix com a “espendedor/especulador de pólvora” al carrer Alexandre Rosselló, núm. 8 (tarifa 1a, secció 2a).²⁹
- Entre 1925 i 1926, Joan Segura Segura (germà de Margalida) tenia una ferreteria al carrer Alexandre Rosselló, núm. 8.
- A partir del segon semestre de 1926 fins al 1939, Aina M. Segura Cortès era la titular de la ferreteria “al por menor” del carrer Alexandre Rosselló,³⁰ núm. 8.
- Entre 1940 i 1942-1954, Aina M. Cortès tenia un negoci de venda de vins a l'engròs al carrer Joan Segura, núm. 8-10.
- Entre 1938 i 1959,³¹ Margalida Segura Segura substituï el seu pare com a “espendedor/especulador de pólvora”.

Aquest és l'anunci del negoci de la família Segura que apareixia en el monogràfic de la revista *Majorica* referent a Manacor:³²

25 Arxiu Universitat de Barcelona ES CAT-AUB 01 EA Segura Segura, Margarita: instància al rector de la Universitat de Barcelona, 15/03/1915. 4p.

26 Arxiu Universitat de Barcelona ES CAT-AUB 01 EA Segura Segura, Margarita: certificat d'haver rebut el títol de llicenciada en medicina i cirurgia, 29/10/1915. 1 p.

27 AMM, 1377/2 Llibre de matrícula industrial, 1916-1926.

28 De 1926 a 1941 l'Ordre Civil passa a la tarifa 2. Entre 1942 i 1946 es correspon a la tarifa 5, secció 1 i a partir de 1947 les comares passen a l'epígraf 1028, els farmacèutics al 1029, els dentistes al 1033 i els manescals al 1036.

29 A partir de 1924 aquest carrer apareix a la contribució industrial com a Alexandre Rosselló.

30 A partir de la matrícula industrial de 1938 aquest carrer s'anomena Joan Segura.

31 Encara que mor el 1948, apareix durant 10 anys més com a contribuent de la matrícula industrial. El mateix passa amb el pares de Margalida, que hi continuen matriculats malgrat ésser morts.

32 *Majorica*, núm. 17, abril 1925.

Per bé que el 1918 el Col·legi Medicofarmacèutic Balear es convertí en obligatori i se separà definitivament de la branca farmacèutica,³³ segons ens han confirmat des del Col·legi de Metges de Balears Margalida Segura no s'hi va col·legiar mai.

En el padró d'habitants de 1923³⁴ consta que Margalida vivia al carrer Alexandre Rosselló núm. 8-10 amb sa mare (ja vídua) i els seus germans, i n'especifica com a professió "sus labores". Tot i això, en el padró de 1924³⁵ Margarita Segura Segura, nascuda "el 15 d'abril de 1888" (en realitat fou el 1885), manacorina, fadrina, té com a professió i ocupació "Médica". Dels padrons d'habitants consultats (1930, 1935, 1940 i 1945), aquest és l'únic any en què apareix com a metgessa. També hem de ressenyar que en cap dels padrons esmentats apareix l'any correcte de naixement ni de Margalida ni de la resta de familiars.

Finalment, hem consultat dos anuaris estadístics per veure si hi apareixia la nostra metgessa. En l'*Anuario Balear*³⁶ de 1928 s'anomenen els següents metges de Manacor: Antonio Ferrer Aulet, Luís Ladaria Artigues, Francisco Nadal Guasp, Jaime Perelló Trias i Honorato Puerto Noguera. El 1935³⁷ Manacor compta amb quatre metges més: Pedro Duran, Francisco Ladaria, Miguel Perelló i Margarita Segura.

Guerra Civil

Com ja hem vist, a partir de 1937 Margalida Segura és propietària del negoci familiar de venda de pólvora; de fet a fora vila, per devora el camp de futbol Andreu Pascual Frau, hi ha una caseta coneguda com *es Polvorí d'en Vengo*.

33 GALLEGO, GLORIA: *Opus cit.*, p. 64.

34 AMM, 753/10 Padró d'habitants, 1923, p.17.

35 AMM, 873/2 Padró d'habitants, 1924, p.14.

36 ALEÑAR, RAFAEL (Dtor.) (1928). *Anuario Balear*. Palma: [s/n], p. 105.

37 BUREAU INTERNACIONAL DE EXPANSIÓN DEL COMERCIO Y DE LA INDUSTRIA (1935). *Información estadística ilustrada de Baleares*. Barcelona: Informaciones estadísticas ilustradas, p. 162.

En el padró de 1935,³⁸ al carrer Alexandre Rosselló, 8-10, hi ha empadronades les següents persones:

- Aina Maria Segura Cortès, nascuda el 30 de juny de 1866, manacorina, vídua, "de profesión comercio".
- Margalida Segura Segura, nascuda el 15 d'abril de 1890, fadrina, "Sin profesión-oficio-ocupación".
- Aina Segura Segura, nascuda l'1 d'abril de 1897, fadrina, "de profesión-oficio-ocupación sus labores".
- Joan Segura Segura, nascut el 21 de setembre de 1900, fadrí, "de profesión comercio" (anotació a llapis: "FALLECIDO").
- Jorge Alcover Frau, nascut el 21 de setembre de 1880, fadrí, "de profesión dependiente".

Segons Tugores³⁹, Joan Segura i Segura era fadrí i de professió industrial. Morí el primer dia del desembarcament de Bayo a Porto Cristo (16 d'agost de 1936) a la zona de sa Marineta, a causa de "las heridas recibidas luchando contra fuerzas rojas". Membre de les milícies ciutadanes, li fou dedicat un tram del carrer d'Alexandre Rosselló que va des del carrer d'en Bosch fins a la plaça de la Constitució, on ell vivia.⁴⁰

Bernat Nadal comenta el suport de certes famílies xuetes, "més bé cultes i de gran renom", que participaven activament i donaren suport a l'Alzamiento Nacional. Es refereix tant a homes com a dones.⁴¹

D'altra banda, les famílies xuetes mallorquines es varen interessar molt prest, com és el cas de Margalida Segura, per adquirir formació universitària, segurament amb l'esperança de millorar la consideració d'un grup social molt estigmatitzat.

38 AMM, 880/1 Padró d'habitants, 1935, p.10.

39 TUGORES, ANTONI (2006). *Opus cit.*, p. 377.

40 L'esquela és de l'*Arriba*, núm. 127, de dia 17 d'agost de 1940. La fotografia de Joan Segura pertany a una pàgina sense numerar del llibre de Francesc Ferrari *Mallorca contra los rojos*.

41 ROSSELLÓ, RAMON; NADAL, BERNAT (2002). *Manacor, l'església i la guerra civil*. Manacor: Ramon Rosselló i Bernat Nadal, p. 25-26.

Com podem observar en aquesta fotografia de l'hospital de sang de Manacor, al carrer Olesa,⁴² Margarida exercí la seva professió, almanco durant la Guerra Civil.

Tugores⁴³ reproduceix aquest testimoni del capità Despujols:

Hospital de sang de Manacor, agost de 1936. Al centre, el doctor Ferrando (1), el doctor Antoni Ferrer Aulet (2) i la metgessa Margarida Segura (3). També hi són Guillem Llompart de la Peña (7) i les germanes Catalina i Maria Ferrer Duran (12 i 14).

“Establecieron botiquín de urgencia junto a la línea de fuego desde los primeros momentos los médicos D. Pedro Duran Vaquer y D. Jaime Perelló Trías; farmacéutico D. Francisco Gil Puig secundado por Margarita Segura, María Ferrer de Bonet, Amalia Servera Font, Dolores Vidal Alcover, María Coll, Isabel Jaume Truyols y Catalina Pascual Llitas, pertenecientes todas ellas a Falange Femenina de Manacor.

Segons Ferrari⁴⁴ Al abandonar las fuerzas Porto Cristo, llegó un coche que a través de la metralla de los aviones conducía a las españolisimas mujeres de la sección de Falange de Manacor: Margarita Segura Segura, Dolores Vidal Alcover y María Ferrer de Bonet, que con un valor, abnegación y heroísmo ejemplares, iban a ofrendar sus cuidados y atenciones a los que desangraban de amor a la Patria.

No se las dejó avanzar. Medio caserío estaba ya en el poder de los rojos. En la casa d'els Hams establecieron su ambulancia de la Cruz Roja, ayudadas por otras valerosas señoritas llegadas de Manacor.”

Aquesta versió propagandística és confirmada per Andrés de Palma:⁴⁵

42 TUGORES, ANTONI (2006). *Opus cit*, pàgines centrals.

43 TUGORES, ANTONI (2006). *Opus cit*, p. 105. Cita a FRANCESC FERRARI: *Mallorca contra los rojos*, p. 71 i a MIQUEL DURAN: *1936 en Mallorca*, vol I. Palma, 1982, p. 158.

44 FERRARI, FRANCESC (1936). *Mallorca contra los rojos*, Palma: Tipografía Amengual y Muntaner, p. 71

45 ANDRÉS DE PALMA DE MALLORCA (MANUEL DE LETE TRIAY) (1936). *Mallorca contra el marxismo*. Palma: Antonio Sabater Mut editor, p. 74.

“Llor también a las señoritas falangistas de Manacor, Dolores Vidal Alcover, Margarita Segura Segura y doña María Ferrer de Bonet, que sin hacer caso del fuego y bombas que lanzaban aviones, buques y fusileros llegaron hasta la misma entrada de Porto-Cristo para atender a los heridos cuando ya lo empezaban a evacuar las fuerzas que mandaba el Teniente Bonet, instalando luego un puesto de la Cruz Roja en la Cuevas dels Hams, en donde permanecieron hasta que se ordenó la retirada a las alturas del Coll de Sa Grava.”

A Manacor hi havia un hospital de sang al carrer Olesa i un altre a un pis de sa Bassa, veïnat de S'Agrícola, a més de l'hospital que confrontava amb l'hospici.

Segons Tomeu Ferrer, durant la guerra el bàndol nacional traslladava els ferits a l'hospital hospici de Manacor. Allà eren seleccionats i els més greus eren duits a Palma. Això sí, manco si eres d'esquerres o sospitós de ser-ho.

Els autors consultats, però, no ens expliquen com s'organitzaven els hospitals de guerra ni el nombre de ferits que varen arribar a atendre.

Però a part d'aquesta tasca assistencial, Margarida Segura participà de forma activa en la repressió dels vençuts, sobretot perquè quedà molt afectada per la mort del seu germà. Encara que no hi ha proves documentals dels fets, Llorenç Capellà⁴⁶, Antoni Tugores⁴⁷ i Tomeu Ferrer⁴⁸ parlen i expliquen amb detalls esfereïdors com una metgessa manacorina participà de la tortura i assassinat de Jaume Amer (fill del batle Garanya), dia 24 d'agost de 1936, i del director del *Notros*, Miquel Duran, dia 4 de setembre. En aquest cas, la metgessa Vengo també en fou pionera i una excepció, ja que les dones no solien participar de la repressió directa, sinó que donaven suport a l'Alzamiento col·laborant amb les tasques de cuina, fent d'infermeres, cosint uniformes...; en definitiva, en tasques *femenines*.

Margarida és citada a l'*Arriba*⁴⁹ del novembre de 1937, durant el relat de la visita de José María Pemán, el qual és definit com a “presidente de la Comisión de Cultura y Enseñanza de la Junta Técnica del Estado y poeta oficial de monárquico-catolicismo nacional desde el treno de «el Divino Impaciente» en 1933”. Després de la visita a les coves i a l'església, fou obsequiat amb una recepció al local de Falange i amb diversos regals: un d'ells fou un crucifix entregat per la “Sta. MARGARITA SEGURA, Licenciada en Medicina”.

46 TUGORES, ANTONI (2004). *El batle Antoni Amer “Garanya” 1882-1936: la història robada*. Palma: Documenta Balear, p. 276-277 i TUGORES, ANTONI (2006). *Opus cit*, p. 210.

47 FERRER, TOMEU (2005). *Vint dies de guerra*. Palma: Documenta Balear, p.188.

48 FERRER, RAFEL (1991). “1937 en Manacor” a *Perlas y Cuevas*, núm. 796, p.12-13.

49 AMM, 883/1 Padró d'habitants, 1940, p.16.

Postguerra

A l'*Arriba* no hem trobat cap altra referència de la nostra protagonista. Hem vist que en la contribució industrial de 1941 apareix com a titular d'una merceria. En el padró de 1940⁵⁰ continua amb sa mare i Jorge Alcover Frau (a l'epígraf "parentesco o razón de convivencia con el cabeza de familia" és qualificat com a "sirviente") al carrer Joan Segura, núm. 8-10, mentre que la seva germana s'ha traslladat al 1r pis del núm. 12 amb el seu marit, Vicente Caro Pérez, i la seva filla, Anita Caro Segura, nascuda el 14 de desembre de 1930.

En el padró d'habitants de 1945⁵¹ continua vivint amb Jorge Alcover Frau i amb Joana A. Gomila Nadal. Tots tres són fadrins i són caps de família. Tant Margalida com Jordi tenen com a professió el comerç.

Margalida Segura morí després d'una llarga malaltia el 7 de març de 1948. Aquesta n'és l'esquela que sortí a l'*Arriba* núm. 507, de dia 13 de març de 1948:

El pasado domingo dejó de existir, a los 62 años de su edad. D.ª Margarita Segura Segura, después de una larga enfermedad sufrida con cristiana resignación. La finada poseía el título de Licenciada en Medicina y Cirugía y aún cuando se separó hace años del ejercicio profesional, no abandonó sus estudios ni dejó en ningún momento de prestar su auxilio científico a amigos y desválidos, siendo sus consejos altamente apreciados. El entierro, celebrado el lunes y el funeral, que se dijo en la Iglesia Parroquial, constituyeron buena prueba de las muchas amistades que había sabido conquistarse en vida y del profundo dolor que su muerte produjo. A su hermana doña Ana y sobrina Norita Caro, nuestro sincero pésame.

De la frase "se separó hace años del ejercicio profesional" podem deduir que va arribar a exercir com a metgessa. El testimoni oral d'un dels seus fillols, que fou tractat per Margalida d'una intolerància a la lactosa, confirma que almanco amb els familiars sí que va desenvolupar la seva professió. Altres testimonis la situen curant familiars i amics, encara que també la defineixen "fent locades".

Després de la mort de Margalida, la seva germana es trasllada al domicili

familiar.²⁴⁷ Hi continuen vivint els empleats de la tenda Jorge Alcover Frau ("jubilado") i Ricardo Puchades ("dependiente").

50 AMM, 886/1 Padró d'habitants, 1945, p.16.

51 AMM, 888/1 Padró d'habitants, 1950, p. 47.

Conclusions

Després d'aquesta recerca hem pogut aclarir algunes de les preguntes que ens plantejàvem a l'inici de la comunicació; però també, en el decurs de la investigació, n'han aparegut d'altres que de moment no tenen resposta, més enllà dels propòsits plantejats en començar.

En aquest cas, i una vegada més, veim com es vulnera impunement una de les premisses de la bioètica, que no és altra que el principi de beneficència, és a dir, que un professional no ha d'utilitzar els coneixements al seu abast ni la seva situació privilegiada per generar cap mal *als pacients*. Un mal que en aquest cas fou màxim i irreparable.

L'aplicació de l'ètica professional no ha de dependre de conviccions polítiques ni de consideracions ideològiques, sinó de la comprensió que cada professional en faci, entenent la pròpia autonomia dels pacients i un incondicional respecte pels valors, drets i creences de qui té l'obligació d'assistir els pacients i tenir-ne cura; en aquest cas, l'ètica va ésser vulnerada de la manera més extrema.

Després d'haver reflexionat sobre la vida de Margalida Segura Segura, és evident que no passarà a la història per ésser la dona pionera i emprenedora que sortí de Mallorca el 1910 per estudiar una carrera eminentment masculina, en una època en què les dones no tenien reconegut el dret a estudiar, sinó que serà recordada com una persona mancada d'humanitat i una metgessa que no respectà el jurament hipocràtic a què estava obligada com a professional.

BIBLIOGRAFIA

- ALEÑAR, RAFAEL (Dr.) (1928). *Anuario Balear*. Palma: [s/n]
- ÁLVAREZ, MARIA DEL CARMEN (1988). *La mujer como profesional de la Medicina en la España del siglo XIX*. Barcelona: Anthropos. Editorial del Hombre.
- ANDRÉS DE PALMA DE MALLORCA (MANUEL DE LETE TRIAY) (1936). *Mallorca contra el marxismo*. Palma: Antonio Sabater Mut editor.
- BERNAL, J. MARIANO; DELGADO, M. ÁNGELES, LÓPEZ, J. DAMIÁN (2005). "¿Ciencia para todas las personas? El currículum escolar para niñas y niños en la España del siglo XX". A: ÁVILA, P.; NAYA, L. M. (Coord.): *La Infancia en la Historia: espacios y representaciones*. Tom XIII. Coloquio de Historia de la Educación. Donostia: Gobierno Vasco.
- BOVER, GABRIEL (coord.) (1991). *El Col·legi Municipal Ramon Llull i l'ensenyament mitjà*. Manacor: Ajuntament de Manacor.
- BUJOSA, FRANCESC (coord.) [et al] (2008). *L'ensenyament de les ciències de la salut a les Illes Balears des de la Conquesta fins a la Guerra Civil*. Palma: Govern de les Illes Balears. Conselleria de Salut i Consum. Direcció general d'Avaluació i Acreditació.
- BUREAU INTERNACIONAL DE EXPANSIÓN DEL COMERCIO Y DE LA INDUSTRIA (1935). *Información estadística ilustrada de Baleares*. Barcelona: Informaciones estadísticas ilustradas.

- CAPELLÀ, LLORENÇ (1989). *Diccionari Vermell*. Mallorca: Editorial Moll.
- ESCARTÍN, JOANA MARIA; SERRANO, AINA R. (1997). *La dona en la Mallorca contemporània*. Palma: Edicions Documenta Balear.
- FERRARI, FRANCESC (1936). *Mallorca contra los rojos*. Palma: Tipografia Amengual y Muntaner.
- FERRER, TOMEU (2005). *Vint dies de guerra*. Palma: Documenta Balear.
- GALLEGO, GLORIA (2009). *El proceso de profesionalización sanitaria y la transición demográfica en Mallorca (1848-1932)*. Tesi doctoral (inèdita).
- Ley de Instrucción Pública del 9 de septiembre de 1857 (Ley Moyano). Consultat dia 15/04/2010 a http://personal.us.es/alporu/historia/ley_moyano_texto.htm
- ORELL, BARTOMEU (2008). *Llegir i escriure al món rural mallorquí, 1860-1930*. Palma: Universitat de les Illes Balears.
- PÉREZ, JOSÉ (1937). *Porto Cristo. El legionario y otros héroes*. Palma: [s/n].
- RIERA, JOAN (2005). *Historia de Manacor. Siglo XIX. Primera parte*. Manacor: Juan Riera Dalmau.
- (2006). *Historia de Manacor. Siglo XIX. Segunda parte*. Manacor: Juan Riera Dalmau.
- RIERA, JUAN (2001). "La Facultad de Medicina de Valladolid: de la Ley Moyano de 1857 a los años de posguerra". A: DAMON, JOSÉ: *La Enseñanza de la Medicina en la Universidad española*. Barcelona: Fundación Uriach.
- ROSSELLÓ, RAMON; NADAL, BERNAT (2002). *Manacor, l'església i la guerra civil*. Manacor: Ramon Rosselló i Bernat Nadal.
- SUREDA, BERNAT (2000). *L'educació a les Balears en el segle XX*. Palma: Edicions Documenta Balear.
- TOMÁS, JOSÉ (1991). *Médicos y sociedad. Mallorca, 1936-1944*. Palma: El Tall.
- TUGORES, ANTONI (2004). *El batle Antoni Amer "Garanya" 1882-1936: la història robada*. Palma: Documenta Balear.
- (2006). *La guerra civil a Manacor: la guerra a casa*. Palma: Documenta Balear.
- Véus a costureta? L'Educació a Manacor fins a 1950* (2009). Manacor: Associació d'Amics del Museu d'Història de Manacor .

Manacorins a les institucions de govern de la Part Forana durant els anys 1440-1450

Guillem Morro Veny

L'Administració pública del regne de Mallorca a mitjan segle XV

En iniciar-se la dècada de l'any 1440, el regne de Mallorca es regia pel recentment instaurat regiment de concòrdia. L'any anterior, el rei Alfons el Magnànim, atesa la incapacitat dels dos bàndols dominats *Call* i *Almudaina* per consensuar un sistema de govern alternatiu a l'anterior sistema de pragmàtica, havia encarregat al governador Berenguer d'Olms l'elaboració d'un nou regiment. Aquesta decisió del monarca era conseqüència de la inestabilitat política i social que resultava de les intrigues i pugnes entre els esmentats bàndols per controlar les institucions de govern. El nou regiment de concòrdia fou promulgat el 13 de desembre de 1440 i, entre d'altres mesures, disposava una reducció dels membres que integraven la plantilla del Consell General, que passava de 93 consellers a 63.¹ La seva distribució per estaments era la següent:

- 6 consellers per a l'estament cavaller
- 12 " " ciutadà
- 12 " " mercader
- 12 " " menestral
- 21 " " per a la Part Forana

El regiment de concòrdia regulava el sistema d'habilitació dels càrrecs públics i fixava les normes precises per determinar la idoneïtat i suficiència dels elegibles per als esmentats càrrecs. Altrament, senyalava les causes d'exclusió, és a dir, la manca dels requisits que justificaven la no-suficiència per regir l'Administració. Per a l'habilitació dels càrrecs, dit regiment preceptuava que tots els homes de l'illa majors de 25 anys, tant de Ciutat com de la Part Forana, considerats idonis i capacitats, serien registrats en dos llibres, un dels quals es dipositaria a la Go-

1 SANTAMARIA, Álvaro (1988). "El municipio en el reino de Mallorca", *Institut d'Estudis Baleàrics*, p. 22.